suubub, ja Torma ürgorg, mis ulatub Torma piirilt edela-kirde sihis läbi P.-Tartu voorestiku. Praegu kasutavad seda viimast ürgorgu mitu jõge, muu seas ka Laeva ja Amme jõgi ja Ilmjärv. Radiaalne ürgorustik on arenenud rohkem Elva ja Võnnu ümbruses.

Jäävee tegevusega tuleb siduda ka mõhnade ehk keemside tekkimist, mis marginaalselt kujunenud kuplistikke ja kühmastikke moodustavad (Kobratu juures jm.). Koosseisus sisaldavad nad peent glatsifluviaalset liiva, millest paiguti võib leida savilehekesi. Esinevad ka kruus ja suuremad veerkivid. Nende kujunemises on mõõduandvad olnud jääserva kauema-aegne ostsilleeriv peatus kitsamal alal, peene ainese rohkus ja tugev veevoolus, mis oma voolu suunda ja kiirust pidi alaliselt muutma. Viimane asjaolu tingib ka mõhnastikkude ebamäärase kuju. Puht-jäävee (hvitåglatsiaalsete) setetena esinevad Elva ümbruses jm. ka liivatasandikud — sandurid, mis jääserva vältavamal peatusel ekstramarginaalselt tekkinud.

Pinnavormides leiduv aines on kahesugune: kodumaalise ja välismaalise päritoluga. Kodumaalise ainesena esineb enamasti peenaines — liiv, sõmer, kruus jne., siis veel veerkivid ja rühk, mis koostunud siluuri paekildudest. Rändmunakad ja rahnud ning osaliselt ka peenaines on pärit Skandinaaviast (Dala porfüür) ja Soomest (Ahvenamaa rabakivi, Tammela uraliit-porfüriit, Viiburi rabakivi ja Suuresaare porfüür). Rohkesti on rändrahne ja munakaid uhetud aladel Peipsi ja Virtsjärve nõgudes ning drömlinitevaheliste orgude veerudel.

Ilmastu. Tartu maakonna kliima on mõõdukas jahe, nagu üldse kogu Eestis, Kesk- ja suuremas osas Põhja-Euroopas. Seejuures on ta kõigis maakonna jagudes kaunis ühtlane, sest puudub meri ja kõrgemad mäed, mis ilmastulisi olusid suuremal viisil võiksid muuta. Peipsi järv maakonna idarannikul ja Otepää kõrgustik tema lõunaosas avaldavad ainult võrdlemisi väikest mõju.

Õhu temperatuur. Nagu allolevast tabelist, kus 25-aastastest vaatlustest saavutatud kuu- ja aasta-kesktemperatuurid C° esitatud, selgub, on normaalselt kõige soem kuu kogu maakonnas juulikuu ja

koht	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	aasta
Endla nõgu	−6.5	−6.2	−3.7	2.5	9.5	14.9	16.9	14.5	10.2	4.8	−1.1	−5.3	4.2
Peipsi nõgu	−7.2	−7.2	−3.6	2.7	9.8	15.1	17.5	15.7	11.0	5.5	−0.9	−5.2	4.4
Laiuse kõrgust.	−7.1	−7.3	−3.7	3.0	10.4	14.9	17.0	15.1	10.4	4.9	−0.9	−5.3	4.4
Äksi-Kursi m.	−6.8	−7.2	−3.4	3.6	10.6	15.3	17.2	15.6	10.8	5.0	−0.3	−4.8	4.7
Tartu linn	−6.7	−6.6	−3.2	3.5	10.0	15.0	17.2	15.2	10.6	5.1	−0.6	−4.9	4.6
Lõunap. lavand	−6.9	−7.2	−3.5	3.9	10.8	15.3	17.8	15.9	11.2	5.2	−0.5	−5.2	4.8
Otepää kõrg.	−7.6	−7.8	−3.1	3.7	11.0	15.2	17.6	15.6	11.0	5.1	−1.1	−5.4	4.5
Üldine kesk.	−7.0	−7.1	−3.4	3.3	10.2	15.1	17.3	15.4	10.7	5.1	−0.8	−5.2	4.5